

بررسی تاریخچه تعلیم و تربیت با تاکید بر آیین کنفوسیوس در چین باستان با نگاهی بر چین معاصر

^۱ وحید بادکوبه هزاوه

^۲ عزت ا... کیشانی

^۳ امید اطاعتی

^۴ علی معصومی

^۵ ملیحه بادکوبه هزاوه

چکیده:

هدف این مقاله آشنایی با تاریخچه تعلیم و تربیت در دیگر نقاط جهان و به تبعه آن تغییرات آن تا زمان معاصر می باشد. فلسفه تعلیم و تربیت در چین و هند جزو معدود فلسفه‌هایی هستند که بیشترین تمرکز خود را به دور از مسائل فنی فلسفه بر روی انسان و هستی او گذاشته اند؛ اما تفاوت فلسفه چینی با هند در این است که فلسفه چین رنگ مذهب ندارد ولی ممزوج با دیانت است. فکر جامعه چینی کاملاً به طرف اخلاق و جلوه خارجی و عینی اشیاء متوجه می شود. روش پژوهش به صورت کتابخانه ای و روش تحلیل اسنادی بوده‌است که از توضیحات شفاهی اساتید مرتبط با موضوع نیز بهره برده ایم. تعلیم و تربیت در کشور چین از تاریخ دیرینه ای برخوردار می باشد و این بخشی از میراث و ایدئولوژی افرادی چون کنفوسیوس است که از فرهنگ و ذهنیت فرهنگی ملت چین جدایی ناپذیر می باشد، با این حال وضعیت جوانان کنونی کاملاً با ذهنیت ملی و سنتی گذشته تفاوت داشته و نمی توان حضور جوانان در این دوره های آموزشی را با آن دوران سازگار و بر اساس آن طرز تفکر دانست.

کلید واژگان: تعلیم و تربیت - چین معاصر - چین باستان - کنفوسیوس

۱. مقدمه

در چین که تاریخی از سه تا شش هزار سال قبل از میلاد مسیح دارد اولین قدرت سازمان یافته آن در سال ۲۲۰۵ قبل از میلاد به وجود آمد. کشف فرهنگ چین یکی از موفقیت‌هایی است که دورهی روشنفکری اروپا به دست داد. دیدرو درباره‌ی چینی‌ها چنین نوشته است: «این اقوام، از لحاظ قدمت تاریخی، هنر، هوش، خرد، سیاست و فلسفه دوستی از سایر اقوام آسیایی برترند و به گفته‌ی برخی مؤلفان، در این موارد با منورترین اقوام اروپا برابری می کنند.» ولتر گفته است: «هیئت این شاهنشاهی بی آن که قوانین و رسوم و زبان و حتی مد جامعه‌های مردم آن چندان تغییری کند، چهار هزار سال دوام آورده است. سازمان این شاهنشاهی به راستی بهترین سازمانی است که جهان به خود دیده است» (دورانت، ۱۳۶۷: ۷۱۷-۷۱۸). هنگامی که چین از نزدیک

^۱ دانشجوی کارشناسی دانشگاه فرهنگیان (پردیس شهید باهنر مرکزی)، badkoobeh1372@gmail.com

^۲ مدرس دانشگاه فرهنگیان (پردیس شهید باهنر مرکزی)، kishani-farahani@yahoo.com

^۳ دانشجوی کارشناسی دانشگاه فرهنگیان (پردیس شهید باهنر مرکزی)، omidamitis@gmail.com

^۴ دانشجوی کارشناسی دانشگاه فرهنگیان (پردیس شهید باهنر مرکزی)، ali.masoumi8@gmail.com

^۵ دانشجوی کاردانی دانشگاه اراک، a5714361@gmail.com

شناخته شد، ستایش دانشمندان نسبت به آن کاهش نیافت و برخی از محققان عصر ما با فروتنی این ستایش را به اوج رساندند.

کنت کایسرلینگ در یکی از آموزنده ترین و ژرف ترین کتاب های عصر ما چنین نتیجه گیری می کند: بر روی هم کامل ترین قوم انسانی در چین باستان به وجود آمده است. والاترین فرهنگ جهانی که تاکنون شناخته شده است، از چین برخاسته است. مقام فرهنگی بزرگمردان این کشور از پایه ی بزرگان ما بالاتر است. این مردان نمونه هایی از انسان اند که بر پایگاهی فوق العاده رفیع قرار دارند و مخصوصاً برتری آنان سخت در من اثر کرده است. این انسان چینی با فرهنگ چه قدر مهذب است! برتری چین در هر گونه از آموزه ی صوری بی چون و چراست. شاید انسان چینی عمیق ترین انسان ها باشد(همان).

۲. بیان مسئله

چینیان، مانند بیشتر اقوام زمین، خود را آراسته ترین و متمدن ترین ملت ها می دانند. با وجود فساد و هرج و مرج سیاسی و علوم پس افتاده و صنایع کم بهره و شهرهای بویناک، بی دودی و بی رحمی و فقر و خرافات و تولید مثل بی بند و بار و جنگ های خودکشی مانند و کشتارها و شکست های حقارت آمیز، باز شاید حق با آنان باشد؛ زیرا در پس این پرده ی تاریک که به چشم بیگانه می خورد، یکی از کهن ترین و غنی ترین تمدن های زنده خودنمایی می کند.

اما سوال اینجاست؟ چگونه این تمدن و نظام تعلیم و تربیت مربوط به آن در کشور چین شکل گرفته و تا به زمان حال در کشور چین، چه تحولاتی به درون آن راه پیدا کرده اند؟

۳. روش کار

روش کار ما در گردآوری و تحقیق مطالب به صورت کتابخانه ای و روش تحلیل اسنادی بوده است که از سایت هایی بنا به اعتبار همپوشی مطالب آنان با کتاب های منابع مورد استفاده قرار گرفته اند که البته سعی شده است از توضیحات شفاهی اساتید نیز بهره برده شود.

۴. پیشینه تحقیق

تحقیقات زیادی در پیرامون موضوع انجام شده اند، مانند چین باستان و تعلیم و تربیت (الماسی ، علی محمد) جهان شناسی در چین باستان (کریستی ، باجلان فرخی ، ترجمه) ، تاریخ ادیان و مذاهب جهان (مبلغی آبادانی ، عبد الله) که بیشتر آن ها به وضعیت تعلیم و تربیت در چین معاصر پرداخته اند و کمتر به تاریخچه ی آن مراجعه نموده اند ولی با این حال مطالب نسبتاً زیادی در کتاب های تاریخی و سایت های مربوط در این زمینه می توان یافت که از نظم نسبتاً خوبی برخوردار نمی باشند.

۵. اهداف

۱. بررسی تاریخچه ی تمدن در چین
۲. بررسی تعلیم و تربیت در چین باستان
۳. بررسی تحولات تمدن و تعلیم و تربیت مربوط به آن در چین معاصر

۶. بحث

۱، ۶. هدف های تعلیم و تربیت در آموزش و پرورش چین باستان

یکی از خصوصیات آموزش و پرورش در چین باستان نقش آن در آموزش دولتی بوده است. بدین معنی که تربیت کادرهای اداری برای دولت یکی از هدف های عمده‌ی نظام آموزش و پرورش به شمار می‌رفت. این کادرها با نفوذی که در دستگاه دولتی داشتند نسبت به نظامیان برتر بوده‌اند. به همین مناسبت تأمین و سازماندهی آموزش و پرورش در مرکز توجه قرار داشت. هرچند که اشاعه‌ی آموزش ابتدایی و تأمین آن برای عده‌ای بسیار، هدف محسوب نمی‌شد ولی برای این که بتوانند از میان تعداد زیادی از مردم، برازنده‌ترین و شایسته‌ترین آنان را برگزینند مجبور می‌شدند که برای تربیت عده‌ی بیشتری همت گمارند (شیخاوندی، ۱۳۵۴: ۴۴).

اعمال مریبان در خانه و مدرسه تحت تأثیر حرمت عمیق خانواده و دولت و احترام به عقاید پیشینیان و عادات متعارف و مراسم و آداب مردگان بود. در مرحله‌ی اول بار آوردن فرد با عادات و آداب و رسوم مذهبی، اخلاق و احساساتی که به تمام نوع انسان مربوط می‌شد، فرمان برداری از قدرت مطلق پدر خانواده اطاعت کامل زن از مرد مورد نظر بود؛ زن در تمام مدت عمر تابع مردی بود که ناشناخته با او پیمان می‌بست و یا به علل سختی اوضاع معیشت به ملکیت او درمی‌آمد و فقط در صورتی از اختیار مرد خارج می‌شد که در اختیار مرد دیگر باشد. به همین ترتیب کودک را با ادب عالی چین که ظرفیت آن بر همه معلوم است معتاد می‌ساختند.

به طور کلی هدف تربیت، آماده کردن پیشوایانی بود که به معارف قدیم آشنایی داشته باشند، معارفی که با جامعه‌ی قدیم چین علاقه و پیوستگی تامی داشت (گال: ۳۲).

۲، ۶. برنامه‌ی تحصیل (محتوا و روش تعلیم)

نحوه‌ی تعلیم و آموزش به این گونه بود که می‌گفتند به عنوان یک ضرب‌المثل، کسانی که کتاب را خوب به حافظه بسپارند باید اطمینان داشته باشند که در امتحان رسمی رتبه‌ی اول را خواهند داشت. به این ترتیب اعداد و دنباله‌های آن‌ها ۳ قدرت بزرگ، ۴ فصل، ۵ نوع غله، ۶ طبقه حیوانات، ۷ هوای غالب، ۹ درجه رابطه‌ی خانوادگی، ۱۰ تکلیف وابسته، توالی سلسله‌ها و جز این‌ها را فرا می‌گرفتند. تمرینات به صورت خطابه از مباحثات عمومی، به تقلید از شیوه و فکر کتاب‌های قدیمی و تفسیرها به عمل می‌آمد و تقلید کامل و خالی از ابتکار همیشه مورد نظر بود. آموزش با کمک حافظه بود. با صدای بلند و به طور جمعی تکرار می‌کردند و به صورت انفرادی به حافظه می‌سپردند. بعد از امتحان مقدماتی، سه مرحله امتحان که مرحله دشوارتر می‌شد وجود داشت (همان: ۳۳).

۳، ۶. اندیشه‌ی کنفوسیوس

تمامی ادیان مسئله انسان کامل را مطرح می‌کنند. که در کتاب‌های عرفانی و فلسفی و ... در اسلام بیشتر دیده می‌شود از دیدگاه کنفوسیوس انسان کامل کسی است که نمونه و مثل‌العالی آدمیت باشد. انسان کامل به زبان چینی (چونگ تزو) نامیده می‌شود که دارای جایگاه برجسته و صفاتی است. او می‌گوید: چنین نفسی به زینت کمال آراسته است. و همانند پسری است که محبت والدین را همواره در دل دارد. پدری که به فرزندان خود با عدالت و مهربانی برخورد می‌کند. ماموری است که نسبت به فرمانده خود وفادار است و شوهری که نسبت به همسر خود صمیمی است. و دوستی که با دوست خود مخلص و مودب است. از نظر او انسان کامل به تمام صفات عالی انسانیت آراسته است لذا پیروان کنفوسیوس او را به عنوان انسان کامل معرفی می‌کنند.

پنج خصلت انسان کامل از دیدگاه کنفوسیوس

- ۱- عزت در نفس
- ۲- علو در رحمت
- ۳- خلوص در نیت
- ۴- شوق در عمل
- ۵- نیکی در سلوک

۳ روش کنفوسیوس برای رسیدن به مقام شرافت انسانیت

- ۱- محبت؛ که هیچ گاه مرا آزرده نساخت.
- ۲- حکمت؛ که هیچ گاه برایم شک ببار نیاورد.
- ۳- شجاعت؛ که هیچ گاه ترس و بیم در دل من ایجاد نکرد.

او می‌گفت: من مدعی نیستم که حکمت الهی و تقوا را دارا هستم. تنها چیزی که درباره خود می‌گویم این است که در راه و روش خود هیچ تردیدی ندارم و در تعلیم به دیگران هیچ گاه کوتاهی نکردم. این است انتهای عمل من و بس (ریموند ، ۱۳۵۵).

۴، ۶. آموزش و عقاید مذهبی کنفوسیوس

کنفوسیوس معلم اخلاق بود اما خودش بیش از درجه معلمی برای خودش ارزش قایل بود؛ اما افرادی که با او بودن درباره او می‌گویند: نمی‌توان کنفوسیوس را به درجه معلمی محدود کرد. در آیین کنفوسیوس پیوسته روح ایمان یک حقیقت مذهبی است. او به دقت و مراقبت و تشریفات مذهبی عصر خود علاقه نشان می‌داد به طوری که می‌توان او را سرمشق کامل دین داری به حساب آورد. اعتقاد او به امور مذهبی محدود به یک نوع خودداری و احتیاط است؛ زیرا او در مبادی و آرای خود صرفاً یک فیلسوف عقلانی و پیرو قوائد انسانیت جلوه‌گر است و مشکل می‌توان برای او مرتبه عالی و عرفانی قایل شد.

کنفوسیوس در عبادات و مناسک و آداب ظاهری هر عملی را که بر خلاف عقل سلیم می‌بود و یک مقصود و یک هدف اجتماعی را تضمین نمی‌کرد نمی‌پسندید. او در اعمال؛ افعال؛ گناه؛ ثواب و مسایل مافوق طبیعی چندان رغبتی نشان نمی‌داد (ناس ، ۱۳۷۴).

۵، ۶. نگاهی بر نظام آموزشی معاصر در چین

در سال‌های اخیر دولت چین توسعه آموزش را در اولویت برنامه‌های خود قرار داده و در جهت توسعه کشور به سرمایه‌گذاری در نظام آموزشی مبادرت کرده است. به عنوان مثال طرح آموزش پایه به مدت ۹ سال سرمایه‌گذاری وسیعی در نظام آموزشی است که به واسطه آن شهروندان چینی به آموزش و ادامه تحصیلات خود تشویق می‌شوند.

در حال حاضر اغلب خانواده‌های چینی در پی فرستادن کودکان خود به کودکستان‌ها، مدارس ابتدایی و متوسطه معتبر با برنامه درسی و آموزشی مطلوب هستند. هدف خانواده‌ها از فرستادن کودکان به مهدهای کودک

بهره گیری از برنامه‌های آموزشی مناسب، پرورش توانایی های کودکان به طور طبیعی و تقویت مهارت های ذهنی کودکان است.

شورای مشورتی سیاسی خلق چین که بلند پایه ترین نهاد مشورتی کشور است درصدد توسعه آموزش و پرورش با کمک های دولتی در سطح جامعه است. طبق اساس نامه این شورا آموزش و پرورش در نواحی روستایی باید توسط دولت حمایت و سرمایه گذاری شده و این وظیفه نباید بر دوش کشاورزان قرار گیرد. محوریت اساسنامه فوق بر ایجاد یک ساختار موثر و باثبات برای تضمین پیشبرد آموزش و پرورش با استفاده از سرمایه‌های دولتی و تعمیم نظام آموزش پایه در مناطقی است که از وضعیت اقتصادی نابسامانی برخوردارند. در واقع هدف اصلی این شورا حمایت از کشاورزان و تامین بودجه لازم برای توسعه آموزش در مناطق فقیر نشین و محروم کشور است. بخش آموزش و پرورش کشور چین همچون بخش‌های اقتصادی و عملی پس از عضویت کشور در سازمان تجارت جهانی بازتر شده و توسعه یافته است به عبارت دیگر آموزش و پرورش، آموزش عالی و مؤسسه‌های آموزش فنی به گسترش تبادلات خود با شرکا و هم‌تایان خارجی تمایل دارند. کمک به نهادها و مؤسسه‌های خارجی برای آشنایی هر چه بیشتر سایر کشورها با سیاست های آموزشی و پرورشی چین از جمله اهدافی است که دولت مرکزی قصد دارد با افزایش تبادلات میان چین و کشورهای خارجی به آن دست یابد.

سیاست های مرتبط با سرمایه گذاری خارجیان در مدارس چینی نیز از جمله دیگر اقداماتی است که آموزش و پرورش به دنبال آن است؛ افزون بر این تلاش برای گسترش روابط دو جانبه و چند جانبه در زمینه تعلیم و تربیت و تسریع همکاری میان نهادهای آموزشی و تایید اسناد و مدارک عالی دانشکده‌ها و دانشگاه های چین و سایر کشورها افزایش یافته است.

در حال حاضر اغلب جوانان چینی به غیر از گذراندن دوره‌های تحصیلی دانشگاهی در کلاس های فوق العاده رشته‌های مختلفی شرکت کرده و روزهای تعطیل و آخر هفته خود را در کلاس های درسی سپری می کنند. از جمله رشته‌های تحصیلی که دانشکده‌ها و دانشگاه ها به این گونه افراد ارایه می کنند می توان به رشته‌های اقتصاد، تجارت، مدیریت مالی، تجارت خارجی و سیاست بین الملل اشاره کرد (راديو چین بين المللی بخش فارسی).

۷. نتیجه

چین باستان تمدنی بسیار قدیمی است. پیشینه این تمدن به بیش از هفت هزار سال پیش می‌رسد. تمدن چین یکی از قدیمی‌ترین تمدن‌های موجود و ادامه‌دار تاریخ بشریت است و اگرچه تعلیم و تربیت در کشور چین از تاریخ دیرینه ای برخوردار بوده و توجه مردم این کشور به آموزش و پرورش نشأت گرفته از حقایق تاریخی و تعالیم شخصیت‌هایی چون کنفوسیوس است و این بخشی از میراث و ایدئولوژی کنفوسیوس است که از فرهنگ و ذهنیت فرهنگی ملت چین جدایی ناپذیر است با این حال وضعیت جوانان کنونی کاملا با ذهنیت ملی و سنتی گذشته تفاوت داشته و نمی توان حضور جوانان در این دوره‌های آموزشی را با آن دوران سازگار و بر اساس آن طرز تفکر دانست. به هر حال طبق آمار به دست آمده طی سال ۲۰۰۰ جمعیت چین بر ۱/۲۷ میلیارد نفر بالغ می گردد که در مقام اول جهان قرار دارد. این در حالی است که متوسط سرانه آموزشی این کشور تن‌ها ۸ سال آموزشی است در حالی که متوسط سرانه آموزشی در کشورهای پیش رفته نظیر آمریکا ۱۳/۴ سال، انگلستان ۱۴ سال، کانادا ۱۱/۶ سال، ژاپن ۱۱/۱ سال، فرانسه ۱۳/۱ سال و استرالیا ۱۴/۴ سال می باشد. تا سال ۲۰۲۱

جمعیت چین بر ۱/۵ میلیارد نفر بالغ گردیده و کاهش فاصله چین از نظر آموزشی با این کشورها امری بسیار مشکل به نظر می رسد.

با این حال کشور چین از لحاظ ایده های آموزشی، نظم اداری، موضوعات درسی و روش تدریس عقب افتاده است. از این روی اتخاذ روش ها و منابع مرغوب آموزشی نظیر دروس مدرن، معلمین کارآمد و روش تدریس منسجم در جهت هر چه عمیق تر شدن روند اصلاحات در آموزش و پرورش کشور الزامی است. علاوه بر این ارتقاء سطح مبادلات و همکاری های بین الملل خارجی در زمینه آموزش و پرورش چین نیز حیاتی است.

۸. منابع

- دورانت، ویل (۱۳۶۷)، تاریخ تمدن (مشرق زمین: گاهواره تمدن)، انتشارات انقلاب اسلامی، جلد ۱.
- شیخاوندی (۱۳۵۴)، فرهنگ و آموزش در چین، تهران: نشر مروارید.
- گال، رژه، تاریخ تربیت، ترجمه ی محمد مشایخی.
- ریموند راویه (۱۳۵۵)، دوهزار دانشمند در جستجوی خدای بزرگ، تهران: جاویدان، چاپ اول.
- ناس جان (۱۳۷۴)، تاریخ جامع ادیان از آغاز تا امروز، علی اصغر حکمت، تهران، انتشارات پیروز، چاپ دوم.
- سایت: رادیو چین بین المللی فارسی <http://persian.cri.cn>

